

kérdőjelezhetette volna az 1859-es évszámjelzést. Másutt azonban Keresztúry Mária helyesbítette a KrK időközben tévesnek bizonyult datálásait. Így pl. a Rozvány Erzsébethez szóló *Egykori tanítványom emlékkönyvébe* c. verset Voínovich sőt Keresztúry is (1955-ben) még 1850-esnek tartotta, most azonban Sáfár Györgyi beható kutatásai alapján (*Arany János és Rozvány Erzsébet*. Bp. 1960. 45.) joggal sorozódott az 1847-es év költői termésébe. A Jókai-kutató örülhet a gondosságnak, mellyel Keresztúryék a maguk helyére tették a két, Jókaihoz írt verses szerkesztői megrovást: A KrK 6. köteté mindkettőt 1862-vel keltezte, itt — helyesen — az első 1861-be, a második 1862-be került.

Az utóbbi időben két jeles irodalomtörténészünk vitakozott arról, melyik legyen a *Családi kör* véglegesen elfogadott szövege. Az, amely Aranyé a cenzúra kikényszerítette, de mesteri változtatás tartalmazza, vagy a valamivel halványabb, cenzúrázatlan textus. Barta János a cenzúrázatlan variáns mellett (It 1959. 67.), Kristóf György (It 1959. 474—78.) a későbbi átdolgozás érdekében emelt szót, s mindegyikük súlyos argumentumokat vonultatott fel.

E kötet az átdolgozott formát adja a 85—90. sorokban, amiben nincs semmi kivétel. Ám az már nem helyes, hogy a cenzúrázatlan variánsnak nyomát sem leljük a műben. Nem elvont filológiai kérdés ez, hanem gyakorlati, népművelésünkkel, magyar tanításunkkal szorosan összefüggő. A KrK nyomán 1951-től kezdve — a tankönyveket nem számítva — legalább 20 000 példányban terjedt el a korábbi, cenzúrázatlan szöveg-típus, sok tízezer fiatal tanulta így az iskolában a verset, hisz a *Családi kör* az általános iskola V. osztályának magyar olvasókönyvében éppúgy szerepel, mint a gimnázium III. osztályának szöveggyűjteményében. De így hallottam a költeményt Arany-esteken is, ismert előadóművésznőtől. Ha tehát nem akarunk zavart, bizalmatlanságot kelteni könyvkiadásunk közelmúltban kibocsátott kötetivel szemben, akkor a továbbiakban fel kell majd hívunk a figyelmet mindkét szövegváltozat eredeti, hiteles voltára. Sajnálatos, hogy erre ezúttal nem került sor! Végül a címről: ahhoz, hogy ez a tartalmat fedje, legalább a kisebb, trilógiákon kívüli töredékeket kellett volna még fölvenni.

Nagy Miklós

*

Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. II. kötet 2—3. füzet (1272—1290). Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerkesztette Borsa Iván. Bp. 1961. Akadémiai K. 527. I. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 9.)

Elsőrangúan fontos munkára vállalkozott a század első felében Szentpétery Imre *Kritikai Jegyzékének* összeállításával és első füzetének publikálásával (1923—1943). Hozzávetőlegesen ötezer királyi, vagy királyi pecséttel megerősített oklevelet tarthatunk számon az Árpád-korból. Az a — nemcsak történész — kutató, aki e korszak okleveles anyagához fordult adatokért, fájdalmasan nélkülözze a lehető biztos támpontokat nyújtó jegyzék teljességét. Szentpétery 2300 oklevél regisztrumát adta közre (1001—1272). Most pedig, csaknem két évtized eltelével, az ő kéziratának felhasználásával Borsa a IV. László-kori okleveles anyag regisztrálását végezte el. Ez a, Szentpétery eredeti beosztása szerinti, II. kötet 2—3. füzet 1350 oklevél fontos adatait közli: megállapítható vagy kikövetkeztethető keltezésüket, esetleg a kelet megállapítására vonatkozó megjegyzést, utalást a szakirodalomra, továbbá az oklevelek kivonat tartalmát, az aláíró méltóságok névsorát, az eredeti példány leírását, lelőhelyét (az Országos Levéltár mikrofilm számát), átírataikat és kiadásait, végül — ha szüksé-

gesnek látszott — hitelességükre vonatkozó megjegyzéseket. A korábbi füzetekhez hasonlóan itt is találkozunk oklevelek teljes szövegkiadásával (szám szerint 245-tel), — ha az illető oklevél mind ez ideig kiadatlan volt.

Mint hogy az Árpád-kori magyar irodalomtörténetnek lényeges problémái nagy többségükben az okleveles anyagból vett adatokkal oldhatók meg csupán (Anonymus-kérdés, Toldi monda stb.), nem említve külön azt, hogy a jokolátor-kérdéshez ezek nélkül hozzányúlni sem lehet (vö. Pais: Árpád- és Anjou-korimulattatóink. Kodály Emlékkönyv 1953.), nyugodtan feltételezhetjük, hogy első három századunk okleveles anyagában további ismeretlen, illetőleg irodalomtörténetileg fel nem tárt becses adatok rejtőzhetnek még. Mindezek nyilvánvalóvá tesszik, hogy bárki is e korból származó adatokkal bizonyítani vagy cáfolni akar, a megbízhatóság érdekében első sorban és természetesen a *Kritikai Jegyzék*hez kell fordulnia.

A kötet könnyebb használatát elősegíti az a körülmény, hogy a már korábban megjelent füzetek tipográfiáját ennél is alkalmazták. — Két hiányt is érzük azonban. Az egyik az, hogy a *Jegyzék* nem értékeli az oklevelek egyes kiadásait, nem nevezi meg a legmegbízhatóbbat. A másik pedig az, hogy az új mellől esetleg hiányozni fognak a kutató polcáról az 1943-ig megjelent füzetek, mert már ritkaságszámba mennek...

Amikor örömmel üdvözljük a Kritikai Jegyzék most megjelent részkötetét, türelmetlenül várjuk befejező részét is, mely III. András okleveleit regisztrálja majd.

Boronkai Iván

Teleki László válogatott munkái. 1—2. köt. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Kemény G. Gábor Bp. 1961. Szépirodalmi K. 447; 342. (Magyar Századok)

Teleki László életútja a megoldatlan rejtélyek halmaza. Az irodalomtörténetírás, a drámaelmélet és a színikritika egyes művelői közel százhuszonöt éve azon fáradoznak — bár nem nagy eredménnyel —, hogy magyarázni és bizonyítani próbálják a *Kegyenc* fejlődéstörténeti becseit és művészi értékeit, a történettudomány marxista kutatói pedig csak újabban, a tavalyi centenárium okán fordultak fokozott figyelemmel a tragikus sorsú, kiváló politikus emléke felé, s tarták föl a Teleki-életmű néhány homályos mozzanatát. (Pl. Szabad György, aki Teleki öngyilkosságának körülményeit és Horváth Zoltán, aki hőse drezdai elfogatását helyezte új, az eddigieknél jobb megvilágításba.)

A *Válogatott munkák* a Teleki életmű szemelvényes bemutatására törekszik: a politikusnak és diplomatának munkásságát a kiadvány jellegéhez jól illő mértéktartással dokumentálja, a *Kegyenc* szerzőjének pedig méltóképp idézi írói erőfeszítéseit; a dráma szövegét — száz év után végre ismét — eredeti megfogalmazásban adja.

Teleki pályafutásából logikusan következik, hogy a *Válogatott munkák* leginkább figyelemre méltó, értékesebb részét a *nem szépirodalmi jellegű* részek teszik. Úgymint: az első alkalommal most megjelenő 1821-i *Gyermekkori napló* (néhai Romhányi Gyula másolatában), az 1833—34-i és ugyancsak novum jellegű *Utínapló* (szöveggyűjtemény ugyanaz), a Gunst Péter bevezetőjével és jegyzeteivel megjelent *Beszédek-válogatás* (időhatár: 1837—1848), a Horváth Zoltán anyagfeltáró munkájának köszönhető terjedelmes *Levelek-ciklus* (válogatási időhatár: 1848—1861) és a Teleki László életére, illetve munkásságára vonatkozó könyvészeti összesítések (Fehér Judit munkája). Ezek sorából kivált Gunst Péter és Horváth Zoltán vállalkozása figyelemre méltó. Míg Gunst imponálóan magvas, lényeges problémákat jelző bevezetőjéből, illetőleg az általa válogatott beszédekből meggyőzően, helyesen bontakozik ki Teleki-nek, a főrendi tábla ellenzéki szónokának tevékenysége, addig Horváth Zoltán gondozta levéltár alapszövege és ennek kiváló jegyzetei

már-már egy készülő Teleki-monográfia izgalmas forrásanyagát, vagy más oldalról: biztos kezű vázlatát előlegezik.

Kemény G. Gábor terjedős, néhol részletekbe vesző és általában agyonfoglalmozott előszava az említett szemelvények és a Teleki-szakirodalom szintetikus értékelésére törekszik. Célját azonban csak a politikus-diplomata pályaképének vázolásakor közelíti meg, a drámaíró Teleki illő bemutatásával végképp adós marad. Százhuszlapos értekezésének irodalmi igényű része (8—26. lap), lényegében nem más, mint Hevesi Sándor 1928-i *Kegyenc*-bevezetőjének szövegszerűleg vállalt és bő lére eresztett dokumentációja. Romhányi Gyulának az ItK 1941. évfolyamában megjelent *Kegyenc*-tanulmányára is hivatkozik, — erre ugyancsak rezonál, de anélkül, hogy Romhányi elgondolkodtató megállapításain érdemben túllépne. Fontosabbnak az első párhuzam mutatkozik. Hiszen, mit vesz alapul Hevesi? Szerinte a *Kegyenc* alapeszméjét a politikum világtörténeti méretű sodrása határozza meg; e drámát — ugyanő fejtegeti — csak olyan hazánkfia írhatta, „akiben a politikai problémák egyéni élménnyé váltak.” És mi olvasható a *Válogatott munkák* előszavában? Szinte ugyanez: „Az életmű jórészt napjainkban is nyitott kérdései iránt érdeklődők: olvasók és kutatók, bizonyára hozzájárulásukat adják ahhoz az idézett felismerésben [ti. Hevesiben] is kifejezésre jutó, kezdeti megállapításhoz, hogy Teleki László pályaképében irodalmi és politikai nézőpont, irodalomtörténeti elemzés egymást kiegészítő, elválaszthatatlan egységben függ össze...” (8. lap).

Látható ennyiből is, Kemény G. Gábor műféle módszert követ. Nyomon kíséri Teleki életútját 1840—41-ig, idézi és megemlegeti Teleki László kötetben olvasható országgyűlési felszólalásait (mind az erdélyieket, mind a pozsonyiakat), majd végül szóvá teszi: „Teleki László ez idő tájt fejezhette be a dráma két ívre terjedő vázlatát” (15. lap).

Más vonatkozásban sem kapunk sok újat Kemény G. Gábor bevezetőjének irodalomtörténeti érdekű lapjaitól. A fentiek folytatásául ugyanis valami olyan fejtegetés található, mire leginkább „a *Kegyenc* utólete” alcím illenek: e részlet pedig — akárcsak a dráma genézisével foglalkozó — többet markol, mint amennyit valójában fog. Az meg tudható belőle, hogy ki, mikor és hogyan nyilatkozott Teleki tragédiájáról, néha még az is, hogy kinek-kinek az ítélete miért pártfogó vagy elítélő jellegű, de több semmi. Abban az esetben legalábbis, ha nem számítom ide az oly nyilvánvaló melléfogásokat, aminőkre ékes példa a *Kegyenc* alapeszméjéről írt passzus. Ebben ily furcsa megállapítás található: „ha nem ismerjük fel a mű alapeszméjét, szembehelyezkedünk annak iro-